

Finland ville ha Skibotn

Finland ønsket i 1940 og 1941 å gjøre Skibotn i Nord-Troms til en finsk havn der finsk lov og rett skulle gjelde. Det viser tidligere hemmeligstemplede dokumenter, som nå er frigitt.

MORTEN JENTOFT

Helsingfors. Finske myndigheter godkjente planer for forhandlinger direkte med de tyske okkupasjonsmyndighetene i Norge og med den tyske regjeringen i Berlin, fremgår det av dokumentene, som har ligget i arkivene til utenriksdepartementet i Helsingfors.

Det tyske angrepet på Sovjetunionen i juni 1941 satte en stopper for det finske Skibotn-prosjektet. Det er trolig Finland glad for i dag. Var prosjektet blitt gjennomført, kunne det ha skapt problemer for landet ved fredsforhandlingene etter krigen.

Mistenksomhet

Da Finland gjennom en blodig borgerkrig ble en selvstendig stat i 1918, ble dette stort sett hilst med glede i Norge. Finland ble, særlig i borgerlige kretser, betraktet som en pålitelig nabo og buffer mot den nye bolsjevik-staten i Russland. Men allerede under grenseforhandlingene med Finland 1922-24 kom det klart frem at landenes interesser på Nordkalotten var sterkt motstridende.

Finland gikk inn for å styrke kontaktene over grensen, som da var over 900 kilometer lang, men nordmennene var skeptiske. Norge ønsket å styrke innflytelsen over de finske og samiske befolkningsgruppene i nord, og for mye kontakt med Finland ble betraktet som en trussel mot dette. I hele mellomkrigsperioden ble det ikke bygget ferdig én eneste vei-forbindelse over grensen mellom de to land.

MAKTSPILL: President Risto Ryti forsøkte å fremme finske interesser på bekostning av et svekket Norge under tysk okkupasjon. Arkivfoto: NTB

Nye muligheter

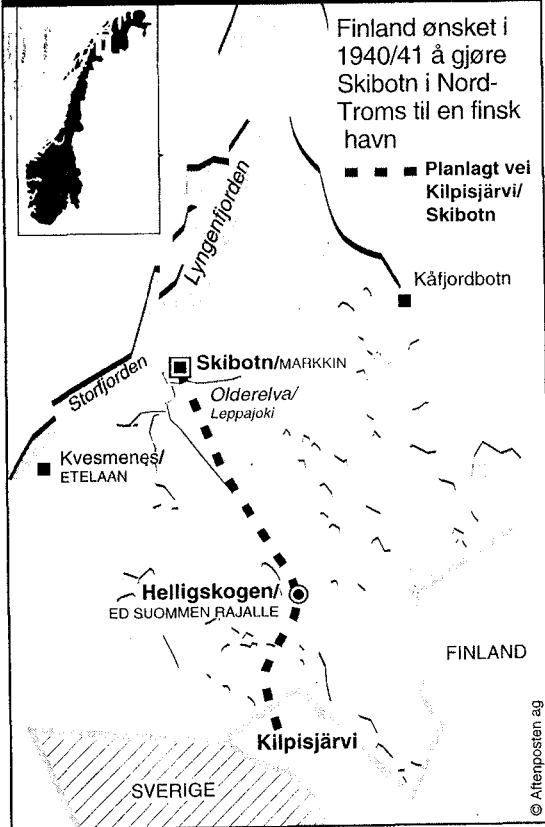
Den 30. november 1939 gikk Sovjetunionen til angrep på Finland. I de tre måneder Vinterkrigen varte, opplevde Finland at forsyningslinjene gjennom Østersjøen var ytterst sårbare. I tillegg var havnen i Petsamo ubrukelig på grunn av krigshandlingene. Det ble klart for både den politiske og militære ledelsen at det var nødvendig med havnemuligheter i

Norge for å sikre kontakten med de viktige handelspartnerne England og USA.

Den 25. januar 1940 godkjente den finske regjeringen et selskap som skulle utvikle Narvik til en finsk eksporthavn, men det tyske angrepet på Norge 9. april 1940 satte en stopper for disse planene. Finland var i denne perioden i ferd med å styrke sine forbindelser

med England, blant annet gjennom den krigshandelsavtale som president Risto Ryti og den engelske utsendingen Charles Hambro var blitt enige om 8. april 1940.

Finland tok også kontakt direkte med engelskmennene for å undersøke mulighetene for å få bruke havner i Nord-Norge. Etter at Narvik var ødelagt av krigshandlinger, var det Skibotn som nå var mest interessant for Finland.

I begynnelsen av juni 1940 trakk de allierte styrkene seg ut av Nord-Norge. Englands og delvis Frankrikes nederlag i Norge gjorde at Finland nå orienterte seg i retning av Tyskland. Og behovet for en havn til Atlanterhavet var ikke blitt mindre, selv om det nå var tyskerne som hadde kontroll i Norge.

Prosjektet tar form

I november 1940 sendte sjefen for det finske vei- og vanndirektoratet, Arvo Lönnroth, et notat til det finske utenriksdepartementet der han bekreftet planene om bygging av vei helt frem til den norske grensen ved Kilpisjärvi.

Meningen var at denne veien snarest skulle knyttes til en vei fra norsk side for

å sikre forbindelsen frem til Skibotn og havet. Dette skulle skje, som det het, etter avtale med den norske regjeringen.

Den finske utenriksministeren, Rolf Witting, sendte 23. desember 1940 et notat om saken til den tyske ambassadøren i Helsingfors, Wipert von Blücher.

I mars 1941 skrev den mangeårige länsheren i finsk Lappland, Kaarlo Hililä, et brev til det finske utenriksdepartementet der han hevdet at grensen i nord var unaturlig og at norske myndigheter i lang tid hadde hindret kontakt og utvikling gjennom sin motstand mot mellomriksveier.

Samtidig ga den tyske ambassaden i Helsingfors Finland beskjed om at bygging av vei gjennom Skibotn-dalen til Kilpisjärvi hadde høyeste prioritet i det kommende året. Dermed lå målet om en finsk forbindelse til havet via Skibotn nærmere enn selv de mest optimistiske finske myndigheter hadde trodd bare få måneder tidligere.

Allerede sommeren 1940 hadde finske ingeniører gjort de første forsiktige rekonstrueringsstudier til Skibotn, og vinteren 1941 ble tidligere norske navn på kart i området skiftet ut med finske. Skibotn-området har i århundrer vært et møtested for folk på Nordkalotten, og ennå i mellomkrigstiden var en stor del av befolkningen finsktalende. Det er imidlertid få tegn som tyder på at den finsktalende lokalbefolkningen spilte noen vesentlig rolle da Finland våren 1941 planla å overta.

Varig overtagelse

I mai 1941 gjorde finske myndigheter de siste forberedelsene for å starte forhandlinger om en finsk havn i Skibotn. I Oslo fikk det finske generalkonsulatet beskjed fra den juridiske ekspertene ved det tyske Reichskommissariat, Rudolf Schiedermaier, om at forhandlingene kunne begynne i Helsingfors. Kontaktene skjedde altså direkte med okkupasjonsmyndighetene, men de formelle tyskerne tok saken opp med norske myndigheter.

Endelig den 23. mai 1941 ga den tyske ambassaden i Helsingfors beskjed om at forhandlingene kunne starte så snart sakkyndige eksperter kunne komme fra Oslo. Dermed fikk finske myndigheter fart på seg, og 29. mai ble en egen arbeidskomité for «Skibotn havn» under ledelse av minister Henrik Ramsay nedsatt. Den 13. juni 1941 godkjente den finske regjeringen og president Risto Ryti at forhandlingene kunne starte

med følgende tre alternativer som utgangspunkt:

1. En bilateral avtale som skulle legge havneområdet under finsk suverenitet gjennom en leieavtale. Det samme skulle gjelde for forbindelsesveien til Finland. Dette forslaget tok ikke stilling til noen bestemt leietid, men en avtale skulle minimum gjelde i 50 år.

2. En bilateral avtale som skulle legge området under delvis finsk suverenitet. Leieavtalen skulle gjelde i 50 år. Skibotn skulle være en såkalt frihavn, og toll og avgifter skulle tilpasses finsk lov. Innenfor området skulle finsk lov og rett gjelde. Finske tollere og losere skulle virke i området.

3. Et finsk selskap med staten som hovedinteressent skulle bygge en havn på norsk område. Havnen skulle gjøres til en frihavn.

Komiteén gikk inn for at målet måtte være det første alternativet, altså full finsk suverenitet over området og tilførselsveiene. Likevel var også alternativ to, med en begrenset leietid og en viss norsk innflytelse innenfor området, akseptabelt for komiteén. Det tredje alternativet ble ikke vurdert som aktuelt.

Omfattende utbygging

Komiteén gikk inn for en omfattende utbygging av

Skibotn, både selve havnen og inne på land. Finland ønsket et område på mellom 150 og 300 hektar (halvannen til tre kvadratkilometer). Havnen skulle kunne importere og eksportere over to millioner tonn varer i året. Båter på 8000 bruttonn skulle kunne anløpe, og på land skulle det bygges administrasjons- og bolighus, lager og eventuelle industrianlegg.

I tillegg ønsket Skibotn-komiteén å gjøre klart et område for å kunne anlegge en flyplass. Telegraf- og radioforbindelse hørte også med i planene. Komiteén mente havnene burde kunne brukes etter rundt et halvt år, men at hele anlegget først kunne være ferdig etter to års anleggstid.

Anleggsarbeidene skulle utføres først og fremst ved hjelp av finsk arbeidskraft. Som en kuriositet kan nevnes at komiteén gikk inn for at de finner som arbeidet ved havnen i Skibotn, skulle ha rett til å fiske til hjemmebruk i Lyngenfjorden, eller Jyykeänvuona, som den heter på finsk.

Pinlig for Finland

Den 22. juni 1941 angrep Tyskland Sovjetunionen, og tre dager senere gikk Finland med i det som skulle bli det endelige felttoget mot bolsjevikstaten i øst. Finnene håpet å vinne tilbake de områder som var tapt under Vinterkrigen, men slik skulle det ikke komme til å gå. Felttoget mot øst gjorde at planene om en finsk havn i Skibotn foreløpig ble lagt på is, men ennå i august 1941 gjennomførte en finsk ingeniør et omfattende kartleggingsarbeide i Skibotn-området.

I 1944 var krigslykken snudd, og Finland måtte be om fred. Fredsvilkårene var harde, men Finland bevarte sin posisjon som selvstendig stat, ikke minst fordi landet fremdeles hadde mye sympati i vest etter sin tapte motstand under Vinterkrigen.

Men var det etter annen verdenskrig blitt kjent at landet brukte Norges svake posisjon under tysk okkupasjon til å få kontroll over norsk jord, så kunne dette utvilsomt ha skapt problemer. Dette er nok én av grunnene til at planene om havnen i Skibotn inntil nylig har ligget godt gjemt og hemmeligstempelt i det finske utenriksdepartementets arkiv.

KILDER:

Det meste av materialet til denne artikkelen bygger på det finske utenriksdepartementets arkiv om Skibotn-Markkina-prosjektet. Det er den finske forskeren Ilkka Seppinen som har gransket denne saken mest gjennom sitt arbeide om den finske utenrikshandelen 1939-44. Også en annen finsk historiker, Mauno Jokipii, har vært innom saken i sin bok «Jatkosodan syntä» («Starten på fortsettelseskrigen»). Forholdet mellom Norge og Finland i mellomkrigstiden er skildret i Einar Niemi og Knut Einar Eriksens bok «Den finske fare».